

Dr. Öğr. Üyesi Abdulkadir NACAR

**ULUSLARARASI ÇEVRE HUKUKUNDA
İHTİYATİ YÜKÜMLÜLÜKLER:
ÖZEN GÖSTERME VE SİGORTA**

**FİLİZ KİTABEVİ
İSTANBUL
2026**

Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım
Petrol Ürünleri San. ve Tic. Ltd. Şti.
Genel Yayın No | General Publication Number: 1321
Sertifika no | Certificate Number: 77398

Filiz Kitabevi

Yayın No | Publication Number: 2026/71

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kamu Hukuku Doktora Tezleri Dizisi No: 10

Kitap Adı: Uluslararası Çevre Hukukunda İhtiyati Yükümlülükler:
Özen Gösterme ve Sigorta

Book Title: Precautionary Obligations in International Environmental Law:
Due Diligence and Insurance

ISBN: 978-625-8585-70-4

DOL: doi.org/10.64161/filiz.9786258585704

Yazar(lar) | Author(s): Dr. Öğr. Üyesi Abdulkadir NACAR | orcid.org/0002-5763-0498

Kurum | Institution: Atatürk Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Konu Kategorisi | Subject Categories: Uluslararası Hukuk

Yayın Türü | Publication Type: Kitap | Book - Monograph

Yayın Dili | Language: Türkçe | Turkish

Ebat | Dimensions: 16 x 23 cm

Baskı Sayısı | Edition: 1

Sayfa Sayısı | Pages: 267

Yayın Tarihi | Publication Date: Haziran 2026 | June 2026

Yayın Yeri | Place of Publication: İstanbul, Türkiye

Mizanpaj | Layout: Vildan YAVUZ

Baskı ve Cilt | Printing and Binding: Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım
Petrol Ürünleri San. ve Tic. Ltd. Şti.
(Sertifika no: 77398)

© All rights reserved | Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım Petrol Ürünleri
San. ve Tic. Ltd. Şti.

Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım
Petrol Ürünleri San. ve Tic. Ltd. Şti.
Mollahüsrev Mah. Cemalyener Tosyalı Cad. No: 57A
Vefa-Fatih / İstanbul • Tel: +90 (212) 527 07 18
www.filizkitabevi.com • bilgi@filizkitabevi.com

ÖNSÖZ

“Uluslararası Çevre Hukukunda İhtiyati Yükümlülükler: Özen Gösterme ve Sigorta” başlıklı çalışma, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı bünyesinde doktora tezi olarak hazırlanmıştır. Bu çalışma, zarar öncesinde devletleri ve bireyleri nasıl sorumlu tutabileceğimize cevap aramaktadır. Zarar öncesi sorumluluk çevresel koruma için kritik bir önemdedir. Çevresel risklerden kaynaklı sorumluluğa ilişkin sorunları tespit eden ve çözüm önerileri getirmeye gayret eden bu çalışma, araştırma konusunun sadece derlenmesiyle yetinmeyen bir farkındalık ve hassasiyetle tekemmül etmiştir. Zarar kavramı ile kirlilik veya riskli olarak nitelendirilen çevresel değişiklikler arasındaki farktan yola çıkan ve olasılıksal sorumluluk fikrine varan bu çalışmaya başlamanın tetikleyicisi Marmara Üniversitesi’nde Prof. Dr. Meltem SARİBEYOĞLU SKALAR hocamızın yüksek lisans dersindeki bilimsel tartışmalar olmuştur. Kendisi doktora savunma jürisinde de bulunarak değerli görüşlerinden istifade etmeme imkân vermiştir. Bu vesileyle hocamıza şükranlarımı sunarım. Ayrıca 2021 yılında Avrupa Birliği destekli “Contextualising Insurance Contracts: Interactions with Various Fields of Law” başlıklı projesinde tezimin temel fikrini sunma imkânı verdiği için Koç Üniversitesi’nden Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül BUĞRA ŞAR hocamıza teşekkür ederim.

Çevresel risklere ilişkin olasılıksal bir sorumluluk önerisi kuşkusuz derin bir sorumluluk hukuku birikimi gerektirmektedir. Henüz yüksek lisans eğitimimde sorumluluk hukukundaki birikimini aktarmakla kalmayıp karşılaştırmalı bir bakış açısıyla eleştirel düşünme imkanımı geliştiren sayın hocam Doç. Dr. Hakkı Hakan ERKİNER’e teşekkürü borç bilirim. İstanbul Üniversitesi’nde doktora eğitimime başladığımdan itibaren akademik titizlikle milletlerarası hukuk kürsüsünün geleneği ve kalitesini aşıl原因an değerli hocam Prof. Dr. Ayşe Nur TÛTÛNCÛ’ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Doktora ders döneminde Prof. Dr. Sabahattin NAL hocamızdan aldığım ders, ilk makalemi yayımlamama vesile olmuştur. Hocamızın tavrı her zaman öğrencilerinin fikirlerine verdiği değeri ve bilimsel tartışmaların önemini hissettirecek nitelikteydi. Kendisine teşekkürlerimi sunarım.

Doktora tezimi yazarken en önemli katkıyı sağlayan tez danışmanım değerli hocam Doç. Dr. Galip Engin ŞİMŞEK, özen gösterme başlığını işlememi tavsiye etmiş-

tir. Böylece bütüncül bir çalışma ortaya çıkmıştır. Tez danışmanıma özellikle katkılardan dolayı şükranlarımı sunarım. İstanbul Üniversitesi'nde çalışırken tecrübesinden ve bilgisinden istifade ettiğim Prof. Dr. İbrahim KAYA hocamızın akademik gelişimimde etkisi büyüktür. Kendisine teşekkürlerimi sunarım. Prof. Dr. Cüneyt YÜKSEL hocamızın engin insani ve akademik katkılarına ayrıca değinmek gerekir. Hocamızın vizyonu benimle birlikte birçok arkadaşımın ufkunu açmıştır. Kendisine sonsuz şükranlarımı sunarım. Doktora tezimden ürettiğim "Probabilistic Liability and Judicial Insurance for Environmental Risks" başlıklı makalemi yayımlama imkânı veren İstanbul Hukuk Mecmuası yönetimine ve "7. En Başarılı Doktora Tez Ödülleri" kapsamında tezimi ödülle layık gören Çevre Vakfı'na teşekkür ederim. Doktora tezimin İstanbul Üniversitesi Kamu Hukuku Doktora Tez Serisi kapsamında basımını destekleyen İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Fethi GEDİKLİ hocamıza özellikle teşekkür ederim.

Tez çalışmam sırasında Atatürk Üniversitesi'nde kürsü arkadaşım Arş. Gör. Bersu Bahar AKTAŞ ÖZSOY ile birbirimize destek olduk. Kendisine teşekkür eder, en kısa zamanda doktora tezini tamamlamasını dilerim. Atatürk Üniversitesi'nde çalışırken desteklerini esirgemeyen değerli hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Fethullah BAYRAKTAR'a, Prof. Dr. Hüseyin ÖZCAN'a ve Prof. Dr. Mehmet Alpertunga AVCI'ya teşekkürü borç bilirim. Başta yeğenlerim Uraz ve Mira olmak üzere yaşam enerjisi ve çalışma azmi kaynağım sevgili aileme sonsuz şükranlarımı ifade etmem gerekir. Doktora tezimi ülkemizde bilimsel objektifliğin tohumu olan Cumhuriyetimizin yüzüncü yılına armağan ediyorum.

Abdulkadir NACAR

İstanbul 2026

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	III
İÇİNDEKİLER.....	V
KISALTMALAR LİSTESİ.....	IX
ÖZET.....	XI
ABSTRACT	XI
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İNSAN-ÇEVRE İLİŞKİSİ TEMELİNDE ULUSLARARASI ÇEVRE HUKUKU

I. Giriş	3
II. Sokratik Öncesi İnsan-Çevre İlişkisi	5
III. Kültürel ve Dini Gelişmelerin Etkisinde İnsan-Çevre İlişkisi	8
A. Kültürel Arka Plan	9
B. Hristiyan Dünyada İnsan-Çevre İlişkisi	12
C. İslam Dünyasında İnsan-Çevre İlişkisi.....	19
IV. Aydınlanma Düşüncesinde ve Yeniçağ Biliminde İnsan-Çevre İlişkisi.....	24
A. Modern Devletin İnşası.....	25
B. Bilimsel Paradigmada İlerlemeler	28
V. Uluslararası Çevre Hukuku ve Modern Bilim Teorisi Işığında İnsan-Çevre İlişkisi	32
A. Modern Bilimin Yöntemi: Eleştirel Akılcılık	32
B. Uluslararası Çevre Hukuku	33
VI. Ara Değerlendirme: Belirsizliğin Bilimi ve Yönetimi	36

İKİNCİ BÖLÜM
ULUSLARARASI ÇEVRE HUKUKUNDA SORUMLULUK
KRİTERLERİ

I. Giriş	39
II. Yükümlülük İhlali.....	40
A. Haksız Fiilde Yükümlülük İhlali.....	40
B. Uluslararası Sorumluluk Hukukunda Yükümlülük İhlali.....	45
C. Çevre Hukukunda Yükümlülük İhlali	51
III. Kusur	57
A. Haksız Fiilde Kusur	57
B. Uluslararası Sorumluluk Hukukunda Kusur	61
C. Çevre Hukukunda Kusur	65
IV. Atfedilebilirlik.....	70
A. Haksız Fiilde Atfedilebilirlik	70
B. Uluslararası Sorumluluk Hukukunda Atfedilebilirlik	74
C. Çevre Hukukunda Atfedilebilirlik.....	78
V. Zarar	86
A. Haksız Fiilde Zarar	86
B. Uluslararası Sorumluluk Hukukunda Zarar	90
C. Çevre Hukukunda Zarar	94
1. Çevresel Zarara Bağlı Olarak Çevresel Koruma Normu Tasnifi	101
a) Zarar Sonrası Tedbir Hukuku.....	103
b) Zarar Öncesi İhtiyat Hukuku	104
VI. Ara Değerlendirme: Devletlerin Çevresel Zarar Öncesi Sorumluluğu.....	105

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ULUSLARARASI ÇEVRE HUKUKUNDA İHTİYATLILIK REJİMİ

I. Giriş	107
II. İhtiyatlılıkta Polis/Sorun Ayrımı	107
III. İhtiyatlılığın Normatif (Polis) Uygulaması Olarak Özen Gösterme	119

A. Özen Göstermenin Temelleri ve Hukuki Gelişimi.....	119
1. Normların Özen Gösterme Standartlarıyla Oluşumu.....	125
2. Uluslararası Hukuk Komisyonu Devletlerin Sorumluluğuna İlişkin 2001 Taslak Maddeleri ve Özen Gösterme	128
B. Özen Yükümlülüğünün Koşulları	130
1. Özen Göstermenin İlk Koşulu Olarak Risk Kaynağında Otorite.....	132
2. Özen Göstermenin İkinci Koşulu Olarak Risk Bilgisi.....	135
C. Özen Yükümlülüğünün İşlevi	137
1. Belirli Risklerden Sakınma veya Bunları Azaltma İşlevi	138
2. Belirli Hedefleri Gerçekleştirme İşlevi.....	139
D. Çevreye Yönelik Güncel Özen Gösterme Gelişmeleri.....	141
IV. İhtiyatlılığın Yargısal (Sorun) Uygulaması Olarak Sigorta.....	149
A. Giriş	149
B. Sigortanın Çevresel İhtiyatlılıktaki Uygulamaları ve Önemi	150
C. Haksız Fiil ve Sigorta İlişkisi	159
D. Bilimsel Belirsizlik ve Risk	165
E. Riskin Realitesi	172
F. Riskin Realitesinin Yargısal Önemi	175
G. Riskin Atfedilebilirliği.....	179
H. Riskin Yargısal Uygulaması: Sigorta Hükmü.....	183
1. Yetki	186
2. Hükmün Niteliği	188
3. Hükmün Koşulları	189
4. Tarafların Hak ve Yükümlülükleri	196
V. Değerlendirme	198
SONUÇ	201
KAYNAKÇA.....	207

KISALTMALAR LİSTESİ

Bkz.	: Bakınız
CERCLA	: Comprehensive Environmental Response, Compensation, and Liability Act
CRED-DAT	: The Centre for Research on the Epidemiology of Disasters Database
CRI	: The Global Climate Risk Index
DASK	: Doğal Afet Sigortalar Kurumu
DRY	: Don't Repeat Yourself
ECHO	: European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations
Ed.	: Editor
EDRI	: The Earthquake Disaster Risk Index
EMAS	: European Eco-Management and Audit Scheme
EPA	: United States Environmental Protection Agency
EU	: European Union
EWFD	: The Electromagnetic Waves, Frequency Domain
 FCCC	: Framework Convention on Climate Change
GFDRR	: Global Facility for Disaster Reduction and Recovery
Ibid.	: Ibidem
IACtHR	: Inter-American Court of Human Rights
ICJ	: International Court of Justice
ICSID	: International Centre for Settlement of Investment Disputes
ILO	: International Labour Organization
iÖ	: İsa'dan önce
IRGC	: International Risk Governance Center
JICA	: Japan International Cooperation Agency
İS	: İsa'dan sonra
ISO	: International Standart Organisation
IUCN	: International Union for Conservation of Nature
IPCC	: Intergovernmental Panel on Climate Change

ITLOS	: International Tribunal for the Law of the Sea
MIGA	: Multilateral Investment Guarantee Agency
MünichRe	: Muenchener Rueckversicherungs Gesellschaft in Muenchen AG
NDC	: Nationally Determined Contributions
NDRI	: Natural Disasters Risk Index
NEPA	: National Environmental Policy Act
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development
OIRA	: United States Office of Information and Regulatory Affairs
Para.	: Paragraph
PETL	: Principles of European Tort Law
Res.	: Resolution
S.	: Sayfa
SCAN	: Scientific Committee for Animal Nutrition
SEEA	: System of Environmental-Economic Accounting-Ecosystem Accounting
TCFD	: Task Force for Climate Financial Disclosures
TCIP	: Turkish Catastrophe Insurance Pool
TEPCO	: Tokyo Electric Power Company
TFEU	: The Treaty on the Functioning of the European Union
Trans.	: Translator
UN	: United Nations
UNCC	: United Nations Compensation Commission
UNDP	: United Nations Development Programme
UNDRR	: United Nations Office for Disaster Risk Reduction
UNEP	: United Nations Environment Programme
UNGA	: United Nations General Assembly
UNIDROIT	: International Institute for the Unification of Private Law
UNTS	: United Nations Treaty Series
USAID	: United States Agency for International Development
Vd.	: Ve devami
WBCSD	: World Business Council for Sustainable Development
WBGU	: German Advisory Council on Global Change
WCED	: Commission on Environment and Development
WWF	: World Wide Fund for Nature
YBILC	: Yearbook of the International Law Commission
YY.	: Yüzyıl

PRECAUTIONARY OBLIGATIONS IN INTERNATIONAL ENVIRONMENTAL LAW: DUE DILIGENCE AND INSURANCE

ÖZET

Uluslararası çevre hukuku felsefe, doğa bilimleri, hukuk, ekonomi, sosyoloji ve politika gibi temel çalışma alanlarını içeren disiplinler arası metot ve verilerin işlenmesini gerektirmektedir. İnsan ve çevre arasındaki ilişkinin nasıl kurulduğu ve nasıl kurulması gerektiği sorusu çalışmamızın genel ilgisini ifade etmektedir. Bu ilişkinin düşünsel dinamikleri tutarlı ve gerekli yeniliklerin temel dayanağıdır. Birinci bölümde insan-çevre ilişkisinin düşünsel gelişimi işlenmiştir. Bu gelişim değerlendirilerek ikinci bölümde haksız fiil, devlet sorumluluğu ve çevresel sorumluluğun karşılaştırılmalı incelemesinin imkân verdiği sonuçlar elde edilmiştir. İkinci bölümde farklı sorumluluk disiplinleri ele alınarak çevresel sorumluluk alanında yenilikçi yaklaşımlar önerilmiştir. Çevresel koruma için esas alınan zarar öncesi sorumluluk düşüncesinde ihtiyatlılığın normatif ve yargısal diyalektiği üçüncü bölümün konusunu ifade etmektedir. Çevresel korumada normatif mimarinin işlemcisi olarak özen gösterme kavramı işlendikten sonra çevresel yargılamalarda zarar ve risk kavramının farkı üzerinde durulmuştur. Çalışmamızın nihai önerisi çevresel risklere sebep olan hukuk sükelerine sebep oldukları riski sigortalama yükümlülüğü getiren yenilikçi bir yargısal uygulamadır. Böylece çevresel risklere yönelik teorik tutarlılığı ve pratik gerekliliği izah edilen sigorta hükmü önerisinin çevresel sürdürülebilirliğe hukuki katkı yapması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Doğa Felsefesi, Uluslararası Çevre Hukuku, Çevresel İhtiyat, Özen Gösterme, Sigorta.

ABSTRACT

International environmental law requires the processing of interdisciplinary methods and data that include basic fields of study such as philosophy, natural sciences, law, economics, sociology and politics. The question of how the relationship between humans and the environment is established and how it should be established expresses the general interest of our study. The intellectual dynamics of this relationship are the basis of consistent and necessary

innovations. In the first chapter, the intellectual development of the human-environment relationship is discussed. The outputs of the first chapter enable the comparative examination of tort, state responsibility, and environmental responsibility in the second chapter. In the second chapter, different responsibility disciplines are discussed and innovative approaches in the field of environmental responsibility are proposed. The normative and judicial dialectics of precaution in the idea of pre-damage obligation, which is the basis for environmental protection, represent the subject of the third chapter. After discussing the concept of due diligence as the processor of normative architecture, the difference between the concepts of damage and risk in environmental litigation is emphasized. The final proposal of our study is an innovative judicial practice that imposes an obligation on legal subjects who cause environmental risks to insure the relevant risk. Thus, the insurance provision, whose theoretical consistency and practical necessity for environmental risks are explained, is aimed at making a legal contribution to environmental sustainability.

Keywords: Natural Philosophy, International Environmental Law, Environmental Precaution, Due Diligence, Insurance.